

Örebro 2020-10-14

YTTRANDE
Utbildningsdepartementet
Regeringskansliet
103 33 Stockholm

Dnr 2020-11 /AG/JH

Handläggare: Anna Gabrielsson

Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg (SOU 2020:34)

Riksförbundet för döva, hörselskadade barn och barn med språkstörning, DHB, är en föräldraorganisation som startade 1949 och aktivt arbetar för att våra målgrupper ska vara delaktiga, jämlika samt ha inflytande i ett tillgängligt samhälle. Även barn med ytterligare funktionsnedsättningar är en viktig grupp inom vår organisation. Grunden för våra ställningstaganden är våra samlade erfarenheter i förbundet. Viktiga dokument för vårt arbete är *Barnkonventionen* och *FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Vårt arbete utgår även från Sveriges språklag, som ger svenskt teckenspråk ställning motsvarande de nationella minoritetsspråken.

Sammanfattning

För Riksförbundet DHB är fritidshemmet är mycket viktig verksamhet inom skolväsendet. Därför välkomnar vi en utredning som ser över fritidshemmets uppdrag och förutsättningar. Vi ställer oss bakom ett flertal av utredningens förslag, men saknar skarpa förslag vad gäller rätt till transport till och från fritidshemmet samt om att elever i fritidshemmet ska omfattas av tillämpliga regler i arbetsmiljölagen. Riksförbundet DHB saknar också att Specialpedagogiska skolmyndigheten inte ges ett samverkande uppdrag med Skolverket.

3 Fritidshemmet idag och vägen dit

3.2 Fritidshemmets nuläge: många förbättringsmöjligheter

Riksförbundet DHB är överens med utredningen om att det finns stor utvecklingspotential i fritidshemmets verksamhet. Skolinspektionen har i flera granskningar visat inte bara på bristerna utan de har också tydligt kopplat bristerna till organisatoriska faktorer, illa anpassade lokaler och för stora elevgrupper. Trots att det under åren har tillkommit ett flertal styrdokument, så konstateras i Skolinspektionens senaste granskningar att bristerna kvarstår.

Fritidshemmet har ofta en mycket stor betydelse för de elever som går där. Förutom forskning så är vår erfarenhet att för ett flertal elever är det viktigt att få vara på fritidshemmet. Många elever som vi representerar går i en skola som inte ligger nära hemmet. Det kan vara att eleven går i en statlig specialskola, i en grundsärskola eller i en skola med särskild inriktning mot t ex hörsel- och eller språkklass som innebär att det blir en lång resa. För de eleverna är det ofta på fritidshemmet de har sina kompisar, då de inte känner så många i sitt närområde. I och med den nya läroplanen fick fritidshemmet ett uttalat uppdrag inom undervisning, vilket bör ha förstärkt verksamhetens plats i skolans organisation. Sammantaget fyller fritidshemmet förutom en pedagogisk också en viktig social roll för eleverna.

Fritidshemmets centrala uppgift och funktion i kombination med de brister som vi noterat finns i verksamheten, innebär att Riksförbundet DHB under flera år har sett och verkat för att uppmärksamma fritidshemmets situation och därför starkt välkomnar utredningen.

8 Fritidshemmets lärmiljö

8.2 Fritidshemmets lokaler och materiella resurser i relation till verksamhetens kvalitet

Fritidshemmet ska erbjuda eleverna en utmanande och rik fysisk lärmiljö, där elevernas ges förutsättningar att utvecklas. Det är viktigt att lärmiljön tar hänsyn till elever med funktionsnedsättning. Förutom den fysiska miljön (auditivt och visuellt) som behöver vara tillgänglig, så gäller det också den kommunikativa miljön. Utredningen tar upp att miljön på fritidshemmet har ett flöde, med elever som kommer och går vid olika tillfällen, liksom personal och föräldrar som följer verksamheten. För att det, trots den rörliga miljö som uppstår, ska vara en god lärmiljö ställer det krav på en genomtänkt planering, där det finns ett stort utrymme för flexibilitet utifrån den enskilde eleven. För att uppnå en likvärdighet behöver det finnas stora möjligheter till individuella lösningar. Många bland de elever vi representerar behöver en tydlig struktur i en så ljuddämpande miljö som möjligt. Det är en miljö som även gynnar andra elever och Riksförbundet DHB ser därför inget problem med, vilket också utredningen föreslår, att lagstiftningen måste bli tydligare med vilka krav som ställs på hur fritidshemmens lokaler utformas.

8.4 Förslag och bedömningar

8.4.1 Ändamålsenliga lokaler

Riksförbundet DHB ser positivt på att utredningen lyfter fram att lokalerna kan ha en avgörande inverkan på hur tillgänglig och pedagogisk fritidshemmets verksamhet är. Vårt förbund är mer övertygade än utredningen om att så är fallet, men vi ställer oss positiva till utredningens förslag om att Skolverket får i uppdrag att ta fram riktlinjer för utformning och funktionalitet för fritidshemmen. Riksförbundet DHB skulle också vilja se att det fanns incitament för huvudmännen att samråda med lokala funktionshinderorganisationer i samband med etablering av nya fritidshem. Av erfarenhet vet vi att organisationerna har mycket kunskap som kan komma processen att bygga eller omlokalisera fritidshem till godo. Det skulle vara gynnsamt för eleverna, men sannolikt även för samhällsekonomin. Huruvida detta går att förstärka juridiskt är tveksamt framförallt med tanke på det kommunala självstyret, dock finns det ett värde i att det finns med i framtida skolpolitiska förslag.

8.4.2 Riktmärken för gruppstorlekar

För de elever vi representerar vet vi att gruppstorleken har en stor betydelse för deras möjligheter till utveckling och välmående. Det är emellertid faktorer som många elever mår bra av oavsett om de har en funktionsnedsättning eller inte, och därför i hög grad angeläget att se över juridiskt i syfte att förändra. Det finns en svårighet i att detaljreglera storleken på de elevgrupper som finns på fritidshemmet, vilket därmed inte torde vara verkningsfullt. Förutom tangeringen av det kommunala självstyret, så finns det en problematik i uppföljningen av hur en sådan reglering skulle efterlevas. Dessvärre ger dagens lagstiftning föga ledning i hur elevgruppens storlek ska tolkas. Det finns därför ett behov av ett tolkningsstöd. Riksförbundet DHB ställer sig därmed positivt till utredningens förslag. Dels om ett tillägg i Skollagen, 14 kap 9 §, med ett förtydligande om elevgruppens sammansättning och storlek. Dels att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram riktmärken för gruppstorlekar i fritidshemmet. Riksförbundet DHB vill se att detta uppdrag genomförs i samverkan mellan Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten.

9 Elever i behov av stöd

9.2.1 Elever bör kunna få extra anpassningar och särskilt stöd enbart inom ramen för undervisningen i fritidshemmet

Vi ser med viss tillförsikt på utredningens förslag om att elever som befaras få svårigheter att delta i undervisningen på fritidshemmet skyndsamt ska ges extra anpassningar och särskilt stöd. Det finns elever som kan behöva mer stöd i fritidshemmet än i skolan eller stöd enbart i fritidshemmet. I fritidshemmets uppdrag finns en inbyggd fri och ostrukturerad karaktär, vilket kan innebära svårigheter för en del elever. Det kan gälla elever med hörselnedsättning och språkstörning, men som i så många fall gäller det många fler elever än så.

Riksförbundet DHB är en av de organisationer som har fått möjlighet att träffa utredningen och vi vill ge utredarna en eloge för att de har lyssnat på våra och andra organisationers berättelser om elever som vill vara på och behöver vara i fritidshemmet, men där det saknats förutsättningar. I utredningen finns ett resonemang som visar hur viktigt det är att elevens behov av stöd följer med eleven från skolmiljön till fritidshemmets. Det stöd som eleven

behöver måste utgå från att denne ska kunna delta i fritidshemmets verksamhet, och i vilket syfte och uppdrag fritidshemmet har.

Riksförbundet DHB ställer sig positivt till utredningens förslag om extra anpassningar och särskilt stöd i fritidshemmets undervisning.

10 Fritidshemmets möte med förenings-, kultur- och friluftslivet

10.3.3 Överbrygga de fysiska avstånden

Avgiftsfri skolskjuts till kommunal grund- eller grundsärskola samt förskoleklass har elever rätt till om sådan behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållanden, elevens funktionsnedsättning eller om det finns någon annan särskild omständighet. Skulle begäran om skolskjuts nekas av kommunen finns det möjlighet att överklaga beslutet till Förvaltningsrätten¹. När det gäller transport till och från fritidshemmet finns ingen sådan skyldighet. Det innebär i praktiken att eleven får skoltaxi till skolan, men om denne väljer att stanna kvar och delta i fritidshemmets verksamhet föreligger ingen skyldighet för huvudmannen att ordna med en skolskjuts tillbaka till hemmet vid dagens slut. Det finns kommuner som ändå erbjuder eleven transport hem, men det finns alltså ingen skyldighet. Detta kan få till följd att när eleven har skollov inte kan delta i fritidshemmets verksamhet, om inte elevens transporter ordnas av andra, vilket oftast är föräldrar. Vårt förbund anser att en elev som beviljas skolskjuts till skolan med stöd av skollagen även ska ha rätt till transporter till och från fritidshemmet. Detta är speciellt viktigt för våra målgrupper eftersom det ofta är på fritidshemmet de har sina kompisar, då de inte känner så många i sitt närområde. Fritidshemmet fyller en mycket viktig social roll för dessa elever. Se också under avsnitt 3.2.

Riksförbundet DHB anser att utredningens förslag om att kommuner och regioner bör överväga att erbjuda kostnadsfria transporter till och från fritidshem, är för svagt. Vårt

¹ 9 kapitlet 15 b § skollagen (förskoleklassen), 10 kap. 32 § skollagen (grundskolan), 11 kapitlet 31 § skollagen (grundsärskolan). Om skolskjuts i en annan kommun än hemkommunen: 9 kapitlet 15 c § skollagen (förskoleklassen), 10 kapitlet 33 § skollagen (grundskolan), 11 kapitlet 32 § skollagen (grundsärskolan). Om överklagande av beslut om skolskjuts: 28 kapitlet 5 § 5 punkten skollagen.

förbund saknar ett skarp förslag om en förändring i lagstiftningen om att en elev har rätt till transport till och från fritidshemmet och hemmet på samma grunder som skolskjuts bedöms enligt Skollagen.

Dag som ovan

Jan Höglund

Ordförande Riksförbundet DHB